

ОГЛЯД

судової практики Верховного Суду

щодо недійсності правочинів

**(актуальна судова практика станом на
03.02.2026)**

- ❖ **Щодо кваліфікації правочину як вчиненого внаслідок зловмисної домовленості**
- ❖ **Щодо недопустимості такої правової конструкції як позов про визнання недійсним договору в частині сторони цього договору**
- ❖ **Щодо відсутності підстав для визнання недійсним договору про надання споживчого кредиту, укладеного між фізичною особою та фінансовою компанією в електронній формі**
- ❖ **Щодо належного відповідача у справі за позовом сторони, від імені якої договір (додаткову угоду) вчиняв представник, про визнання недійсним договору (додаткової угоди)**
- ❖ **Щодо відсутності підстав для визнання недійсним договору позики, укладеного без згоди другого з подружжя**
- ❖ **Щодо правових наслідків вчинення батьками малолітньої дитини певного правочину за відсутності попереднього дозволу органу опіки та піклування**

Щодо кваліфікації правочину як вчиненого внаслідок зловмисної домовленості

Реквізити рішення	Оцінка суду та висновок
<p>Постанова КЦС ВС № 694/1099/22 від 05.08.2025 року, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням https://revestr.court.gov.ua/Review/129373513#</p> 	<p>Згідно з частиною першою статті 237 ЦК України представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.</p> <p>Відповідно до частини третьої статті 238 ЦК України представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє. Представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є, за винятком комерційного представництва, а також щодо інших осіб, встановлених законом.</p> <p>Повірений зобов'язаний: повідомити довірителів на його вимогу всі відомості про хід виконання його доручення; після виконання доручення або в разі припинення договору доручення до його виконання негайно повернути довірителів довіреність, строк якої не закінчився, і надати звіт про виконання доручення та виправдані документи, якщо це вимагається за умовами договору та характером доручення; негайно передати довірителів все одержане у зв'язку з виконанням доручення (стаття 1006 ЦК України).</p> <p>Згідно з частиною першою статті 232 ЦК України правочин,</p>

який вчинено внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною, визнається судом недійсним.

Тлумачення статті 232 ЦК України свідчить, що під зловмисною домовленістю необхідно розуміти умисну змову однієї сторони із представником іншої, проти інтересів особи, яку представляють. Зловмисна домовленість представника з контрагентом особи, що представляють, створює правову ситуацію, коли дійсна воля довірителя, яку повинен втілювати представник, замінюється його власною волею, що суперечить волі довірителя. Саме підміна волі довірителя волею представника і слугує підставою для визнання такого правочину недійсним. Тобто в основу зловмисної домовленості покладено умисні дії представника, який усвідомлював, що вчиняє правочин усупереч інтересам довірителя та бажав (або свідомо допускав) їх настання. Для кваліфікації правочину як вчиненого внаслідок зловмисної домовленості потрібно встановити, що: від імені однієї із сторін правочину виступав представник, хоча й не виключаються випадки, коли від імені обох сторін виступають представники; зловмисна домовленість і вчинення правочину з іншою стороною відбулася на підставі наявних повноважень представника; існував умисел в діях представника щодо зловмисної домовленості; настали несприятливі наслідки для особи, яку представляють; існує причинний зв'язок між зловмисною домовленістю і несприятливими наслідками для особи, яку представляють.

Для кваліфікації правочину як вчиненого внаслідок

зловмисної домовленості потрібно встановити, що: від імені однієї зі сторін правочину діяв представник, хоча й не виключаються випадки, коли від імені обох сторін виступають представники; зловмисна домовленість і вчинення правочину з іншою стороною відбулася на підставі наявних повноважень представника; існував умисел в діях представника щодо зловмисної домовленості; настали несприятливі наслідки для особи, яку представляють; існує причинний зв'язок між зловмисною домовленістю і несприятливими наслідками для особи, яку представляють. Укладення договору купівлі-продажу у ситуації, коли від імені продавця діє представник, із іншою стороною - покупцем (родичем представника продавця) саме по собі не свідчить, що мала зловмисна домовленість представника з покупцем, умислу представника, домовленості сторін оспорюваного договору для переслідування власних інтересів всупереч інтересам продавця. Неотримання продавцем грошових коштів за договором купівлі-продажу, укладеним продавцем, від імені якого діяв представник, не свідчить про недійсність договору, оскільки невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, що виникли на підставі оспорюваного договору, не є підставою для визнання його недійсним.

Щодо недопустимості такої правової конструкції як позов про визнання недійсним договору в частині сторони цього договору

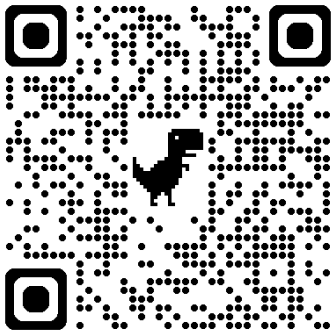
Реквізити рішення	Оцінка суду та висновок
<p>Постанова КЦС ВС № 369/7469/21 від 15.09.2025 року, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: https://reyestr.court.gov.ua/Review/130231284#</p> 	<p>Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину, визначені статтею 203 ЦК України, зокрема, відповідно до частини п'ятої даної статті, правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.</p> <p>Положеннями статті 217 ЦК України визначено, що недійсність окремої частини правочину не має наслідків недійсності інших його частин і правочину в цілому, якщо можна припустити, що правочин був вчинений без включення до нього недійсної частини.</p> <p>Відповідно до частини першої статті 202, частини третьої статті 203 ЦК України головною умовою правомірності правочину є вільне волевиявлення та його відповідність внутрішній волі сторін, які спрямовані на настання певних наслідків, тому основним юридичним фактом, який суд повинен установити, є дійсна спрямованість волі сторін при укладенні договору, а також з'ясувати питання про те, чи не укладено цей правочин з метою приховати інший та який саме.</p> <p>Удаваним є правочин, що вчинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили, а не сторони правочину. Тобто сторони з учиненням удаваного правочину</p>

навмисно виражають не ту внутрішню волю, що насправді має місце. Відтак, сторони вчиняють два правочини: один удаваний, що покликаний «маскувати» волю осіб; другий - прихований, від якого вони очікують правових наслідків, а не «приховують» сторону правочину.

Норми ЦК України не допускають такої правової конструкції як позов про визнання недійсним договору в частині сторони цього договору. Стаття 235 ЦК України не може бути підставою для визнання правочину удаваним/недійсним у частині сторони, оскільки це суперечить її положенням.

Щодо відсутності підстав для визнання недійсним договору про надання споживчого кредиту, укладеного між фізичною особою та фінансовою компанією в електронній формі

Реквізити рішення	Оцінка суду та висновок
<p>Постанова КЦС ВС № 686/32982/23 від 17.12.2025 року, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням https://reustr.court.gov.ua/Review/132692083#</p> 	<p>За правилом частини першої статті 205 ЦК України правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній) формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом.</p> <p>Відповідно до статті 207 ЦК України правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони. Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку.</p> <p>Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами). Якщо сторони домовилися укласти договір у певній формі, він вважається укладеним з моменту надання йому цієї форми, навіть якщо законом ця форма для даного виду договорів не вимагалася (ч.2 статті 639 ЦК України).</p> <p>Абзац другий частини другої статті 639 ЦК України передбачає, що договір, укладений за допомогою</p>

інформаційно-телекомунікаційних систем за згодою обох сторін, вважається укладеним в письмовій формі.

Відповідно до частини першої статті 1054 ЦК України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірах та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти (частина перша статті 1048 ЦК України).

Особливості укладання кредитного договору в електронному вигляді визначені Законом України «Про електронну комерцію».

Згідно з пунктом 6 частини першої статті 3 Закону України «Про електронну комерцію» електронний підпис одноразовим ідентифікатором - це дані в електронній формі у вигляді алфавітно-цифрової послідовності, що додаються до інших електронних даних особою, яка прийняла пропозицію (оферту) укласти електронний договір, та надсилаються іншій стороні цього договору.

Відповідно до частини третьої статті 11 Закону України «Про електронну комерцію» електронний договір укладається шляхом пропозиції його укласти (оферти) однією стороною та її прийняття (акцепту) другою стороною. Електронний договір вважається укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти такий договір, відповіді про прийняття цієї

пропозиції в порядку, визначеному частиною шостою цієї статті.

За правилом частини восьмої статті 11 Закону України «Про електронну комерцію» у разі якщо укладення електронного договору відбувається в інформаційно-телекомунікаційній системі суб'єкта електронної комерції, для прийняття пропозиції укласти такий договір особа має ідентифікуватися в такій системі та надати відповідь про прийняття пропозиції (акцепт) у порядку, визначеному частиною шостою цієї статті. Такий документ оформляється у довільній формі та має містити істотні умови, передбачені законодавством для відповідного договору.

Електронний договір, укладений шляхом обміну електронними повідомленнями, підписаний у порядку, визначеному статтею 12 цього Закону, вважається таким, що за правовими наслідками прирівнюється до договору, укладеного в письмовій формі. Кожний примірник електронного документа з накладеним на нього підписом, визначеним статтею 12 цього Закону, є оригіналом такого документа.

Стаття 12 Закону України «Про електронну комерцію» визначає порядок підписання угоди в сфері електронної комерції. Якщо відповідно до акту цивільного законодавства або за домовленістю сторін електронний правочин має бути підписаний сторонами, моментом його підписання є використання: електронного підпису або електронного

цифрового підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис», за умови використання засобу електронного цифрового підпису усіма сторонами електронного правочину; електронного підпису одноразовим ідентифікатором, визначеним цим Законом; аналога власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.

Укладання договору в електронному вигляді через інформаційно-комунікаційну систему можливе за допомогою електронного підпису лише за умови використання засобу електронного підпису усіма сторонами цього правочину. В іншому випадку електронний правочин може бути підписаний сторонами електронним підписом одноразового ідентифікатора та/або аналогом власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.

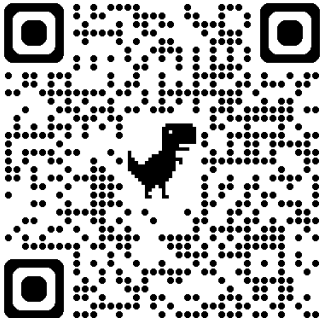
Згідно зі статтею 1 Закону України «Про електронні довірчі послуги» електронна ідентифікація - це процедура використання ідентифікаційних даних особи в електронній формі, які однозначно визначають фізичну, юридичну особу

або представника юридичної особи. При цьому ідентифікаційні дані особи - це унікальний набір даних, який дає змогу однозначно встановити фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи. А сама процедура ідентифікації особи є використанням ідентифікаційних даних особи з документів, створених на матеріальних носіях, та/або електронних даних, у результаті виконання якої забезпечується однозначне встановлення фізичної, юридичної особи або представника юридичної особи.

Ідентифікаційні дані фізичної особи підпадають під визначення персональних даних. Правовий статус персональних даних установлює Закон України «Про інформацію» та спеціальний Закон України «Про захист персональних даних».

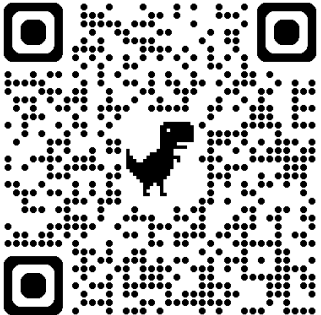
Оспорюваний позивачем кредитний договір укладено сторонами в електронному вигляді за допомогою одноразового паролю-ідентифікатора, що відповідає вимогам статті 12 Закону України «Про електронну комерцію», а зазначені у ньому умови не порушують вимоги Закону України «Про захист прав споживачів», та за відсутності належних доказів про те, що договір укладено іншою особою, а грошові кошти перераховані на банківську картку, яка позивачу не належить, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про відсутність правових підстав для визнання недійсним такого договору.

Щодо належного відповідача у справі за позовом сторони, від імені якої договір (додаткову угоду) вчиняв представник, про визнання недійсним договору (додаткової угоди)

Реквізити рішення	Висновок
<p>Постанова КЦС ВС № 357/10050/22 від 03.12.2025 року, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/132314968#</p> 	<p>Представництво є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє (частина перша статті 237 ЦК України).</p> <p>У справі за позовом сторони, від імені якої договір (додаткову угоду) вчиняв представник, про визнання недійсним договору (додаткової угоди), належним відповідачем є інша сторона оспорюваного договору (додаткової угоди), а не представник.</p> <p>Тобто представник, який підписав від імені сторони, яку він представляє, спірний договір, не є стороною такого правочину. Представник, який діє на підставі довіреності, лише створює права та обов'язки безпосередньо для довірителя.</p>

Щодо відсутності підстав для визнання недійсним договору позики, укладеного без згоди другого з подружжя

Реквізити рішення	Висновок
<p>Постанова КЦС ВС № 473/4406/24 від 01.10.2025 року, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/130829121#</p> 	<p>Договір позики вважається укладеним з моменту передавання грошей або речей, у разі відсутності цієї істотної умови договір вважається неукладеним. Сам по собі факт підписання сторонами тексту договору, без передавання грошей або речей, не породжує у майбутнього позичальника обов'язку повернути обумовлену угодою суму грошей або кількість визначених родовими ознаками речей.</p> <p>Таким чином, факт отримання позичальником грошових коштів, момент їх отримання (як певний проміжок часу) є обов'язковою та істотною умовою договору позики, яку повинен встановити суд у справах цієї категорії.</p> <p>У разі встановленні факту неотримання позичальником грошей або речей від позикодавця договір позики вважається неукладеним.</p> <p>Статтею 60 СК України визначено, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального</p>

користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Належність майна до об'єктів права спільної сумісної власності визначено статтею 61 СК України, згідно із частиною третьою якої якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то гроші, інше майно, в тому числі гонорар, виграш, які були одержані за цим договором, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Норма частини третьої статті 61 СК України кореспондує частині четвертій статті 65 цього Кодексу, яка передбачає, що договір, укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, створює обов'язки для другого з подружжя, якщо майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Таким чином, якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то цивільні права та обов'язки за цим договором виникають в обох із подружжя.

Відповідно до частин першої - третьої статті 65 СК України дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за взаємною згодою. При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя.

Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового. Для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального

посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово.

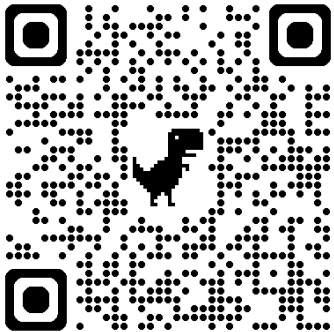
Приписи статті 65 СК України регулюють правовідносини щодо розпорядження майном, яке є спільною сумісною власністю подружжя (наприклад, передачу спільних коштів у позику).

Позивачка оспорила договір позики, на підставі якого її чоловік отримав у позику грошові кошти, а не розпоряджався спільним майном подружжя.

Враховуючи встановлений судами факт укладення відповідачем договору позики, отримання ним коштів, порушення зобов'язань за договором позики, відсутність даних про використання цих коштів, суди дійшли цілком об'єктивних висновків щодо відмови у задоволенні вимог позивачки, які фактично спрямовані на ухилення від виконання боржником боргових зобов'язань за оспорюваним договором позики і виконання рішення суду про стягнення коштів.

Щодо правових наслідків вчинення батьками малолітньої дитини певного правочину за відсутності попереднього дозволу органу опіки та піклування

Реквізити рішення	Висновок
<p>Постанова КЦС ВС № 644/9099/23 від 06.01.2026 року, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/133113321#</p> 	<p>Підставою недійсності правочину відповідно до частини першої статті 215 ЦК України є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою - третьою, п'ятою, шостою статті 203 цього Кодексу.</p> <p>Відповідно до статті 203 ЦК України зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності. Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі. Правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.</p> <p>Відповідно до статті 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних громадян та безпритульних дітей» держава охороняє і захищає права та інтереси дітей під час вчинення правочинів щодо нерухомого майна. Неприпустиме зменшення або обмеження прав та інтересів дітей під час вчинення будь-яких правочинів щодо жилих приміщень. Органи опіки та піклування здійснюють контроль</p>

за дотриманням батьками та особами, які їх замінюють, житлових прав і охоронюваних законом інтересів дітей відповідно до закону. Для вчинення будь-яких правочинів щодо нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону.

За змістом цієї норми закону, а також статей 17, 18 Закону України «Про охорону дитинства», статті 177 СК України дбати про збереження та використання майна дитини в її інтересах - обов'язок батьків. З метою гарантування декларованого державою пріоритету інтересів дитини закон передбачає додаткові засоби контролю з боку держави за належним виконанням батьками своїх обов'язків, установлюючи заборону для батьків малолітньої дитини та осіб, які їх замінюють, вчиняти певні правочини щодо її майнових прав без попереднього дозволу органу опіки та піклування.

Відповідно до частини другої статті 177 СК України батьки малолітньої дитини не мають права без дозволу органу опіки та піклування вчиняти такі правочини щодо її майнових прав: укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, в тому числі договори щодо поділу або обміну житлового будинку, квартири; видавати письмові зобов'язання від імені дитини; відмовлятися від майнових прав дитини.

Згідно з частиною четвертою статті 177 СК України дозвіл органу опіки та піклування на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини надається в разі гарантування збереження її права на житло.

Вчинення батьками малолітньої дитини певного правочину за відсутності попереднього дозволу органу опіки та піклування порушує установлену статтею 177 СК України заборону.

Правочин, що вчинений батьками (усиновлювачами) стосовно нерухомого майна, право власності на яке чи право користування яким мають діти, за відсутності обов'язкового попереднього дозволу органу опіки та піклування може бути визнаний судом недійсним (частина шоста статті 203, частина перша статті 215 ЦК України) за умови, якщо буде встановлено, що оспорюваний правочин суперечить правам та інтересам дитини, звужує обсяг існуючих майнових прав дитини та/або порушує охоронювані законом інтереси дитини, зменшує або обмежує права та інтереси дитини щодо жилого приміщення, порушує гарантії збереження права дитини на житло. Сам по собі факт відсутності обов'язкового попереднього дозволу органу опіки та піклування на укладення оспорюваного правочину не є безумовною підставою для визнання його недійсним.